

1970-1973 Academie voor Beeldende Vorming, Tilburg.
1975-1976 Reizen door Zuid- en Midden-Amerika.
1982 Stipendium van het Nederlandse ministerie voor een verblijf in de Verenigde Staten.
1989-nu Docent Academie voor Beeldende Vorming, Tilburg.

Nam deel aan zeventien groepstentoonstellingen, onder meer herhaaldelijk met de Nederlandse Kring van Beeldhouwers. Had daarnaast zes solo-exposities. Voerde een tiental opdrachten uit. Werk van Hanneke Klinkum bevindt zich in openbare en privécollecties.

Copyright foto's: Hanneke Klinkum.

Adres atelier: Poststraat 21, NL-5038 DG Tilburg.

Roger Raveel decoreert een kapel

In de gemeente Machelen aan de Leie, waar van Zulte deel uitmaakt, werd Roger Raveel in 1921 geboren. Zoals blijkt uit zijn oeuvre is hij altijd nauw met zijn geboortestreek verbonden gebleven. Hij vond er zijn thema's en hij heeft het hoogst zelden nodig gehad zijn inspiratie elders te gaan zoeken. Dat heeft hem echter niet belet met die bewuste beperkingen een universele beeldtaal te ontwikkelen die de loutere anekdotiek overstijgt en in een aantal werken metafysische dimensies aanneemt. Zijn jongste realisatie is daar opnieuw het bewijs van. In zijn geboorteplaats werd korte tijd geleden een kapel opgericht te midden van een huizenrij, onopvallend en nauwelijks te onderscheiden van de omringende arbeiderswoningen.

Tijdens de werkzaamheden, die door parochianen werden uitgevoerd, groeide bij de pastoor het idee om Raveels' advies te vragen en zo ontstond een integratie of, beter nog, een totaalkunstwerk.

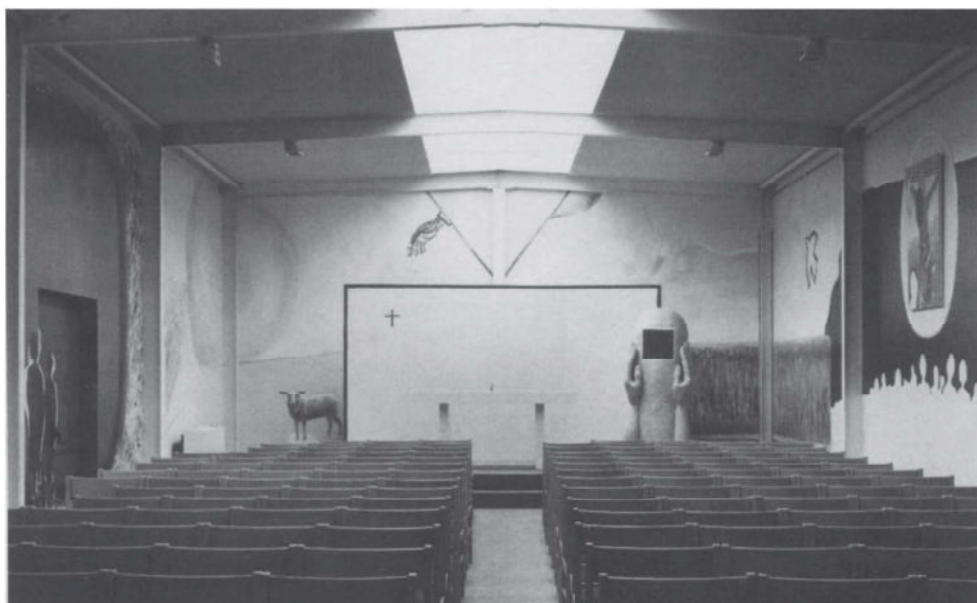
Het is niet de eerste keer dat Raveel een integratie realiseert. In 1966 beschilderde hij, samen met Raoul de Keyser, Reinier Lucassen en Elias, de kelders van het kasteel van Beervelde, die zo tot een picturaal environment gevormd werden waarbij de toeschouwers actief bij het plastisch werk betrokken werden. In 1986, in het kader van de tentoonstelling „Chambres d'Amis" door Jan Hoet in Gent georganiseerd, creëerde hij een environment in een particuliere woning, en in 1989 herschiep hij de architectuur van het gebouw van het Loodswezen in Oostende tot een samenvloeiing van kunst en werkelijkheid. Wie zijn werk kent, weet dat de inhoud ervan stoelt op waarnemingen uit zijn onmiddellijke omgeving waarbij, in een later stadium, ook meer belang

gehecht werd aan het ruimtegevoel. Het aanbrengen van buitenpicturale elementen, zoals spiegels en realistische voorwerpen, het gebruik van monochrome vierkante of ronde vlekken waren middelen om de omgeving in het schilderij te integreren. De laatste jaren verdiepte Raveel de betekenis van zijn werk meer en meer, zodat het een metafysische dimensie kreeg.

Wat hij in deze „Bidplaats Maria hulp der Christenen" creëerde, overtreft alles wat men tot nu toe van hem zag. Hij heeft zich laten inspireren door het thema „De Religie van het Leven" en daarbij knoopte hij aan bij zijn doel om het dagelijks leven en de religieuze belevenis met elkaar te verweven.

Het centrale punt is uiteraard het altaar, een eenvoudige witte tafel met daarachter een wit, losstaand paneel met blauwe rand en aan de linkerzijde een eenvoudig groen geschilderd kruis. Aan de rechterzijde bevindt zich een zuil die geklemd zit tussen twee handen en armen. Het eigenlijke tabernakel zit erin verborgen achter een vierkante spiegel, waar een deel van de kapel in weerkaatst wordt. De idee werd ingegeven door een zuil die vroeger in de tempel stond en die de plaats van de koning aanduidde.

Het eigenlijke verhaal begint achter aan de linkerzijde met een schilderij in witte lijst die Moeder en Kind voorstelt. De twee figuren keren hun gelaat van de toeschouwer weg en de omarming is haast een abstract fragment dat de geborgenheid suggereert. Een volgend paneel symboliseert Het Begin; alle leven begon bij het water: een grote grijze cirkel met witte en blauwe rand tegen een gele achtergrond met in het midden een glazen bak gevuld met water. Daarnaast zit een glasraam dat de levensboom uitbeeldt. Op de plaats waar zich een nooduitgang bevindt, heeft de kunstenaar over de deur een grote groengrijze cirkelvorm geschilderd waarin zich, als anonieme schaduwen, personen bevinden op de rugzijde gezien en omgeven door een kleurrijke rand als een herinnering aan de natuur. Een innig verstrengeld mensenpaar leidt de gelovige naar de achterwand waar een lam de kapel inkijkt en waarboven de hand van God naar het dier reikt. Rechts van het altaar strekt zich een roggveld uit waarboven een duif vliegt. Daarnaast hangt, in een vierkant veld, de gekruisigde Christus met daaronder een horizonlijn die de silhouetten suggereert van de aanwezigen op Golgotha.

Het werk van Roger Raveel in de „Bidplaats Maria hulp der Christenen” in Machelen aan de Leie
Foto Rony Heirman.

Dan volgt een afbeelding van het Gestolde Bloed, een vierkante donkerrode kleurpartij waar bovenaan een grijswitte vlek een eventuele sentimentaliteit moet doorbreken. Tenslotte, bij de uitgang, een schilderij dat de prediking voorstelt: een haast anonieme figuur achter een spreekgestoelte met op de voorgrond typische Raveelfiguren die symbool staan voor ieder individu; vanuit dit tafereel vertrekt dan een blauwzwarte klimmende lijn naar de uitgang.

In deze pretentieloze, minimale ruimte heeft Raveel een perfecte symbiose tot stand gebracht van zijn aandacht voor het picturale en een opdracht die voor hem een belijdenis werd.

Ludo Bekkers

Onze-Lieve-Vrouwekathedraal in Antwerpen

Gelegenheidsboeken komen niet altijd in optimale omstandigheden tot stand. Hun geforceerde geboorte laat vaak blijvende letsels na. Auteurs zijn verplicht onder tijdsdruk te improviseren. Als er meer schrijvers moeten samenwerken, ontbreekt niet zelden de gewenste samenhang, zodat het onderwerp tussen de mazen doorglijpt. En als dat onderwerp alsnog ge-

red wordt, dan gebeurt dat in obligate stukken van auteurs die voor de zoveelste keer hun verhaal moeten vertellen.

Gezien die omstandigheden heeft het lijvige boek - dit soort onhandzame boeken lijkt wel een monopolie te zijn van de Vlaamse uitgevers - over de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen, uitgegeven bij gelegenheid van de voltooiing van de restauratie in maart 1993, het er nog behoorlijk goed afgebracht. Onder de leiding van Willem Aerts heeft een aantal auteurs, bekende en minder bekende deskundigen, een of ander aspect van het ruim opgezette plan te behandelen gekregen. Behalve de beschrijving van de resultaten van de recente opgravingen in de kathedraal naar aanleiding van de restauratie en het verslag van de restauratie zelf is er weinig nieuws te vermelden en komen er weinig opwindende inzichten in voor.

De auteurs beperken zich tot een feitelijke verslaggeving van het hun toebedeelde fragment. Alleen Leon Voet geeft een algemeen overzicht van Antwerpen in kerkelijk perspectief. Alle andere benaderingen zijn fragmentarisch. Jos van den Nieuwenhuizen heeft het over de „Instellingen en mensen in de Onze-Lieve-Vrouwekerk”, Marie Juliette Marinus bespreekt de serie bisschoppen en hun kathe-